

NÁKUP KONÍ V CHORVATSKU PRO SLOVENSKOU ARMÁDU V ROCE 1944

OLDŘICH PEJS

PEJS, O.: The Purchase of Horses in Croatia for the Slovak Army in 1944. *Vojenská história*, 8, 2, 2004, pp 87 – 95, Bratislava.

The paper deals with circumstances of the purchase of horses done by the Slovak Ministry of National Defence in the first half of 1944. This purchase was realised within the Slovak-Croatian commercial agreement and its purpose was besides others also to eliminate the Croatian clearing debt towards Slovakia. The author describes conditions of the purchase of these horses as well as difficulties with conducting the purchase.

Military History. Slovakia. World War II. Slovak-Croatian Co-operation.

Vztahy slovensko-chorvatské byly ve vojenské oblasti za druhé světové války výrazně poznamenány vratkou ukotveností mezinárodního postavení obou zemí v důsledku jejich satelitního postavení v mocenské sféře protektorů spojeneckého svazku Osy, Německa a Itálie, která jim znemožnila realizovat vlastní vojenskou politiku, v případě Paveličova Chorvatska navíc značně determinovanou rozsáhlou a efektivní činností domácího hnutí odporu. Slovenská armáda disponovala výzbrojí po bývalé čs. armádě, kterou se v roce 1939 podařilo zčásti uchránit před všudypřítomnými zraky německých vojenských orgánů, zčásti zajistit nebo převzít od odcházejících útvarů pomnichovské čs. armády. Němci se zavázali, že slovenská armáda bude do budoucna vyzbrojena německými zbraněmi a municí a pouze po přechodnou dobu bude využívat stávající výzbroj čs. proveniencie. Nová výzbroj by tak přinesla i novou organizaci slovenské armády vycházející z německých zkušeností.

Velení slovenské armády proces přizpůsobování organizační struktury druhů vojsk podle německého vzoru po polském tažení koncem roku 1939 nastoupilo, ale Němci své závazky na dodávky odpovídající výzbroje ani zdaleka neplnili, a to s ohledem na zájmy horthyovského Maďarska, zcela záměrně. Chorvatská armáda (zvaná domobrana) začínala na jaře 1941 prakticky od nuly, obdržela jen to, co obě hlavní okupační mocnosti na Balkáně, Německo a Itálie, vyčlenily z kořisti po poražené jugoslávské armádě. Slovensko, neřknu-li Chorvatsko, disponovaly omezenými výrobními kapacitami zbrojního průmyslu, které se postupně ocitly, slovenské obzvláště, v hledáčku německého kapitálu a německé branné moci. Obě země byly nuceny spoléhat na dodávky často repasovaných zbraní z německých, resp. italských skladů, nebo na dovoz z českých protektorátních závodů, Chorvaté i na další dodávky kořistního materiálu po jugoslávské armádě a vyřazeného vojenského materiálu po maďarském Honvédu. Obě země proto hledaly společný vojenský zájem. Slabost jednoho a slabost druhého však nedokázaly vytvořit novou vojenskou kvalitu, kdy oboustranné ujištění o vzájemné podpoře mělo nezřídka, zejména na slovenské straně, zdvořilostní a deklaratorní charakter a nedokázalo tak vyústit do konkrétních projevů efektivní vojenské spolupráce.¹

---

¹Proslovy a projevy politických činitelů obou zemí při vzájemných setkáních a odesílané a přijímané telegramy při slavnostních příležitostech byly vždy plny ideologických floskulí a vzletných frází o neutuchajícím přátelství spojeném společně prolitou krví. Sliby při těchto příležitostech pronesené byly v lepším případě vyhlášením politických úmyslů a záměrů, ale v drtivé většině jen nezávaznou rétorikou slavnostních projevů a diplomatické zdvořilosti.

Chorvaté však v opatrné snaze otupit italský tlak na další politické koncese a maďarskou neústupnosť v územných otázkách vítali každý náznak vstřícnosti ze strany svých nepočtených spojenců. Slovensko a jeho armáda vzbuzovaly jejich důvěru. Neváhali proto požádat kompetentní slovenské vojenské činitele o vojenskou pomoc, i když omezenou. Té se jim, i když s problémy a v nedostatečném množství a kvalitě a pod německým dozorem, dostalo.² Na chorvatské straně se jen těžko hledala možnost reciprocit. Vojenské zbrojní a výstrojní dodávky z Chorvatska nepřicházely do úvahy a nedostatek kapacit víceméně bránil možnostem zajištění stáží slovenských vojáků tam, kde měli Chorvaté jistý náskok v organizaci a výcviku a větší zkušenosti (parašutisté, boj v horách). Zůstali nakonec jenom vojenští koně. Obchodní firmy z Chorvatska, často neoficiálně a nezávazně, nabízely přes různé zprostředkovatele prodej vojenských koní na Slovensko. Nákup remont erádem však představoval pro mnohé dodavatele lukrativní záležitost, jíž řada slovenských obchodníků využívala a na niž byli někteří slovenští chovatelé doslova existenčně závislí a na chov požadovaných druhů koní se specializovali. Nákup zahraničních koní tak mohl mít negativní vnitropolitickou odezvu.³

Kůň zůstal ve slovenské armádě za druhé světové války důležitým vojenským dopravním prostředkem, bez něhož nedokázala řádně plnit své výcvikové i bojové úkoly (např. Zajišťovací divize disponovala v létě 1941 celkem 2 418 koňmi).⁴ Doplňovací správa koní byla především odkázána na domácí nákup, který prakticky potřebu armády pokrýval.⁵ Šlechtění a zdravotnímu stavu koní proto byla věnována ze strany vojenské správy značná pozornost. Chovným směrem se stala zejména rasa anglických plnokrevníků, anglických polokrevníků, arabů a částečně i lipicánů. Armáda vyžadovala pro horské útvary a kulometné roty malé zavazité koníky huculské, jezdeckto ušlechtilé koně teplokrevné, hipické dělostřelectvo a vozatajstvo silnější a mohutnější koně teplokrevné a těžké dělostřelectvo a technické oddily těžké koně chladnokrevné.⁶ Kromě domácích zdrojů získávala slovenská armáda vojenské koně zpravidla nákupem v Německu, místními výkupy na obsazených východních územích, či odběrem od německých polních jednotek, a samozřejmě i z kořisti. Koně ukořistěné nebo nalezené (zběhlé) v poli se však považovali pro nebezpečí zanesení nákazy za podezřelé a ihned se podrobovali přísné a důkladné veterinární prohlídce a oční zkoušce.⁷

Slovenská armáda o nákup tažných nebo horských koní z Chorvatska neprojevila až do konce roku 1943 zájem.⁸ Převážně osobně o tom rozhodoval ministr národní obrany gen. Ferdinand Čatloš, nakoľik se chorvatští činitelé často odvolávali na jednání s ním, nebo vy-

²PEJS, O.: Na okraj dodávky slovenských zbraní do Chorvatska v roce 1942. In: Historie a vojenství, roč. 45, 1996, č. 2, s. 67-71; TÝŽ: Slovenské zbrane pre Chorvátsko (1942). In: Apológia, 1996, č. 5, s. 28-29.

³Krátce po vzniku slovenského státu byla v květnu 1939 zřízena zvláštní komise pro chov koní jako stálý poradní orgán Ministerstva hospodářství pro usměrňování zásadních otázek, které se vyskytnou v chovu koní, neboť „chov koní v slovenskej poľnohospodárskej výrobe tvorí jednu z jej hlavných složiek, na ktorej majú záujem roľnícke vrstvy, ale aj armáda“. Prvním zástupcem MNO v této komisi se stal v té době škpt. vet. MVDr. Mikuláš Ferjenčík. Vojenský historický archiv Trnava (ďalej VHA Trnava), f. MNO-Prezidium 1939 – 1940, MNO 5544 pr. 1939.

⁴VHA Trnava, f. MNO obyčejné, k. 108, 56 7/5-3, MNO 43895/13.1941.

⁵Armáda v obrane a práci. Pět rokov budovateľskej činnosti slovenskej armády. Bratislava: MNO, 1944, s. 143.

⁶KAZÍK, Š.: Chov koní v našej armáde. In: Slovenské vojsko, roč. 3, 1942, č. 17-18, s. 265.

⁷Ukořistěním v poli se kůň stal majetkem vojenské správy a jako takový musel být veden v kmenovém počtu vojenského koňstva u jednotlivých jednotek. Nakoľik se u ukořistěných koní nedal zjistit jejich skutečný původ, tak se remontním číslem neoznačovali. Pro odlišení od ostatních vojenských koní pájilo se jim písmeno S na levé stehno, písmena Uk (jako ukořistěný) na levou plec a na levou stranu krku roční písmeno, které se zjistilo podle tabulky odpočet 4 roků od skutečného věku koně. Koně se dále rozřídili buď na koně schopné být náhradou in natura za nevrácení evidenčních koní jejich majitelům, nebo k odprodeji veřejnou dražbou. Na kmenovém listě koně se objevil v pravém horním rohu červený atrament (inkoust) U. Srov. VHA Trnava, f. VV3, k. 10, Rozkaz Velitelstva 2. divízej oblasti, 1941, č. 26, část C, čl. 104; též f. MNO obyčejné, k. 108, 56 7/8-5, MNO 45101/III/13.1941.

⁸VHA Trnava, f. 53, Zpravodajské, MNO 271179 dôv.5/1942; dále f. MNO obyčejné, nespracované, 56 4/10, MNO 170973 III/5.1943, nebo 56 4/10-2, MNO 167358 III/5.1943, či 56 4/15, MNO 216169 III/5.1943 (MZV 63462/43-IV).

užívali každé příležitosti připomenout mu vzájemné setkání.⁹ Chorvatsko zamýšlelo vývozem koní na Slovensko vyrovnat saldo clearingů mezi oběma zeměmi a kompenzovat dříve dodaný slovenský intendantní materiál (vojenské oděvní součástky) v zájmu vytvoření normálních podmínek pro další vzájemný obchod, který byl na straně Chorvatska zatížen výrazným deficitem.¹⁰

Zlom nastal počátkem roku 1944. Slovenský vyslanec v Záhřebu Jozef Cieker informoval Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) v Bratislavě, že 26. 11. 1943 vyhledal ministra hospodářství a obchodu (*ministar obrta, veleobrta i trgovine*) Josipa Cabase, aby zjistil výsledek ministerských porad ohledně hospodářských styků Chorvatska s Bulharskem, Rumunskem a Slovenskem. Podle Ciekerova vyjádření projevil chorvatský ministr snahu zlikvidovat dluh, který Chorvatsko vůči Slovensku má. Cabas si byl dobře vědom toho, že dluhy zatěžují hospodářské styky Chorvatska s jeho spojenci. Chorvatské úřady proto za jeho souhlasu rezervovaly pro Slovensko asi 150 koní, neboť za daných okolností nedokázaly pro vývoz nic jiného uvolnit. Cabas totiž nutně potřeboval nastolit ve vzájemném obchodu stav tabula rasa, aby mohla být v roce 1944 vedena další obchodní jednání se slovenskými zástupci, pro rozvrácené chorvatské hospodářství jistě důležitá.¹¹ Neváhal z toho důvodu poukázat na to, jakou oběť Chorvaté svou nabídkou vlastně podstupují, když Němci místo kontingentu 2 400 koní vykoupení celých osmnáct tisíc kusů, což si vynutilo zákaz vývozu koní do Bulharska, které za koně nabízelo pro chorvatskou armádu tak potřebnou vlnu.¹² Dokonce apeloval na urychlené přijetí nabídky v zimních měsících, kdy sedláci nabízejí koně pro nedostatek krmiva laciněji. Cieker Cabasovu nabídku reálně zhodnotil jako nejschůdnější cestu k likvidaci chorvatského dluhu, neboť nic jiného ze strany Chorvatů již nešlo očekávat.

Ministerstvo národní obrany (MNO) nakonec 13. 1. 1944 s nákupem koní v Chorvatsku souhlasilo z důvodu zvýšené potřeby k doplnění vojenských jednotek, ale kladlo si tvrdé podmínky. Požadovalo koně jezdecké, tažné, teplokrevné, chladnokrevné a míšence, žádné malé bosenské koníčky, jejichž kvalitu by posoudila remontní komise. Koně měli být ve věku mezi 4 a 6 roky a jejich cena neměla převyšovat směrné ceny koní na Slovensku. MNO hned zkraje odmítlo, aby chorvatský dluh vůči Slovensku byl likvidován za cenu, že by vojenská správa nakoupila koně nepoměrně draze než koně ze slovenského chovu, čímž by se získalo méně koní na úkor pohotovosti armády. Neméně důležitou otázkou bylo shromáždit koně na jednom místě, zajistit krmivo, dodat doprovod a železniční vagony pro přesun.¹³ Dr. Ivica Kutloša předložil 14. 1. na MNO nabídku, kterou skrze chorvatské vyslanectví v Bratislavě a přímo vyslance Blaže Lorkoviće učinila Státní ústředna pro obchod s dobytčím a dobytčími produkty v Záhřebu (*Državna obskrbna poslovna središnjica za promet stokom i stočnim proizvodima*), na dodávku 100 tažných koní pro potřeby lehkého dělostřelectva po 35 000 Ks za kus (dovoz a clo franco chorvatská hranice Savski Marof) a 125 tažných koní pro potřeby těž-

⁹Tehdejší šéf Vojenské správy (VS) gen. Jozef Turanec žádosti různých obchodních společností a rozhodování o nich označoval ve spisech poznámkami typu Nech rozhodne p. minister! nebo Opýtať sa p. ministra! Skutečnosti však zůstává, že Čatloš požadoval, aby o věci rozhodla Nejvyšší rada obrany státu nebo užší komise, kde by zasedal i Tuka.

¹⁰Obchod Chorvatska se Slovenskem probíhal na základě clearingů, aby byl posléze zaveden kompenzační (barterový) obchod. Srov. RYCHLÍK, J.: Slovensko-chorvatské vztahy v letech 1941–1945. In: Slovenské historické studie, roč. 26, 2000, s. 273–274.

¹¹Nový slovenský vyslanec v Záhřebu Viktor Bečka navštívil v květnu 1944 nového chorvatského ministra hospodářství a obchodu Vjekoslava Vrančiče, který si stěžoval, jak jsou hospodářské styky se Slovenskem těžkopádné a jak by se mělo napravit „čo v minulosti sa zmeškalo“. Slova o úskalích slovensko-chorvatských hospodářských styků vzešla i z úst chorvatského ministra zahraničních věcí Mehmeda Alajbegoviće, který však uznal, že hospodářství nezná žádný sentiment a idealismus. Srov. Slovenský národní archiv Bratislava, f. MZV 1939–1945, k. 213, 141/44 Tajné.

¹²Nutno poznamenat, že Bulharsko za války vystupovalo jako zájemce a dovozce nemalého kontingentu koní. Zdatní chorvatští obchodníci projevíli zájem odkoupit na Slovensku tažné koně pro dělostřelectvo, které by do Bulharska reexportovali.

¹³VHA Tmava, f. MNO obyčajné, nespracované, 56 4/10-4, MNO 230913 III/5.1943.

kého dělostřelectva po 40 000 Ks za kus (dovoz a clo franco chorvatská hranice Savski Marof) v celkové hodnotě 8,5 milionu Ks. Mělo jít o koně belgické (ardenské) rasy a křížence ve věku od 3 do 7 let, kteří jsou zdraví, silní a pravidelné stavby a v přiměřené kondici. Slovenská strana měla zajistit vagony, krmivo a doprovod od chorvatské hranice Savski Marof, 30 dnů po podpisu smlouvy koně v Záhřebu převzít, koně po prohlídce ihned naložit, dále otevřít v záhřebské bance částečný a neodvolatelný akreditiv se splatností 60 dnů, přičemž prodávající by měl právo na splátky ihned po převzetí koní po skupinách. Chorvaté se zavazovali, že za podstatné vady koní (záducha, měsíční slepota a motolice) přebírají odpovědnost. Vše se mělo realizovat do konce února 1944.¹⁴ MZV zaslalo 26. 1. vyslanci Lorkovičovi verbální notu, ve které mu sdělovalo, že kompetentní slovenská místa rozhodla o nákupu 225 koní v Chorvatsku v ceně 35 000 Ks za kus, kdy by se rozdíl mezi slovenskou nabídkou 20 000 Ks za kus a kupní cenou 35 000 Ks za kus uhradil použitím částky 3 miliony Ks nacházející se v tzv. fondu CH u Slovenské národní banky (SNB) a zbytek by se uhradil ze slovenského fondu G.¹⁵ Ve věci nákupu se konala na MZV porada za účasti zástupců MNO pplk. rem. Mirko Vesela a Ministerstva hospodářství Dr. Martiša, konzultace proběhly se zástupcem SNB Dr. Košúthem, ale čekalo se především na reakci z chorvatské strany. Přednosta doplňovací správy koní MNO-VS 9. 2. telefonicky urgoval na chorvatském vyslanectví odpověď na slovenskou verbální notu a upozornil Lorkoviče, že jakmile do 14. 2. nepřijde odpověď, začne slovenská vojenská správa remontovat na Slovensku.¹⁶ Skutečně 14. 2. odeslalo chorvatské vyslanectví verbální notu, která oznamovala, že chorvatské Ministerstvo hospodářství a obchodu odsouhlasilo vývoz většího počtu koní na Slovensko, tj. takového počtu, který by postačoval k vyrovnání chorvatského clearingového dluhu ve výši cca 10 milionů Ks. Záhřebská Státní ústředna pro obchod s dobytčím a dobytčími produkty je přítom připravena obstarat potřebný počet koní v ceně 25 000 Ks za kus, ale bez využití tzv. fondu CH, s kterým disponuje Chorvatská národní banka. To jistě mnohé překvapilo. Doplňovací správa koní MNO-VS se domnívala, že svým souhlasem k nákupu koní by napomohla vyrovnání chorvatského clearingového dluhu, pokud na tom bude mít zájem SNB, a to navzdory nevýhodám a za situace, kdy je kvalita koní nezaručená, vzniknou výdaje za dopravu, odeslání doprovodu a za zahraniční přídatky. Nakolik se podle jejího názoru zatím jen vyměňují verbální noty a k žádné dohodě nedošlo, byla nucena nařídit nákup koní doma, dokud koně nepodrazí výkupem a vývozem kvalitních koní do Německa (ten měl být zahájen 25. 3.). Zároveň upozornila, že vyčerpáním položky zajištěné v řádném rozpočtu na nákup koní v roce 1944 bude se moci uskutečnit případný nákup koní v Chorvatsku pouze z mimořádného rozpočtu pro válečné výdaje.¹⁷ MZV a SNB však na dodávce eminentní zájem měly a snažily se přimět MNO ke změně jeho nekompromisního stanoviska. SNB předpokládala, že MNO jako zájemce o chorvatské koně je ochotno zaplatit 20 000 Ks za kus, takže banka považovala chorvatský návrh za přijatelný, neboť cenovou diferencí 5 000 Ks za kus byla schopna u kontingentu až 300 koní uhradit na vrub chorvatského vyrovnávacího fondu vedeného u SNB, kterým disponuje výlučně tato banka a nikdo jiný, jak bylo mylně tvrzeno ve verbálních notách. MNO namítalo, že v případě nákupu koní z mimořádného rozpočtu pro válečné výdaje musí chorvatská strana zajistit předvedení koní ve dnech za sebou jdoucích ve skupinách nejméně po 50 koních, čímž by byl nákup za 6 dní ukončen a nikoliv během 30 dnů, jak je Chorvaty navrhováno. MNO nechťelo dále přistoupit na chorvatský požadavek čerpání splátek z otevřeného akreditivu ihned po převzetí koní v Záhřebu, ale až po překročení jejich transportu tehdejší chorvatsko-německé hranice.¹⁸

¹⁴VHA Tmava, f. MNO obyčejné, nespracované, 56 4/3, MNO-VS 557217/III/5.1944.

¹⁵VHA Tmava, f. MNO obyčejné, nespracované, 56 4/3-4, MNO-VS 563477 II/5.1944 (MZV 62249/44/IV).

¹⁶VHA Tmava, f. MNO obyčejné, nespracované, 50 4/3, MNO-VS 557217/III/5.1944.

¹⁷VHA Tmava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 458626 dův.II/5.1944 (MZV 62297/44/IV).

¹⁸VHA Tmava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 458854 dův.II/5.1944 (MZV 62332/44/IV).

Chorvatský vyslanec Blaž Lorković obdržel na svou verbální nótu od guvernéra SNB Imricha Karvaše 15. 3. odpověď, z níž vyplývalo, že „Slovenská národní banka v zájme zlikvidování slovensko chorvátskeho platobného styku má veľký záujem na uskutočnení tohto dovozu.“ Karvaš vyslovil uspokojení nad tím, že chorvátská místa určila cenu koní po 25 000 Ks, ale protože slovenské MNO nemůže zaplatit více jak 20 000 Ks, souhlasil, aby z fondu CH u SNB bylo připraveno chybějících 5 000 Ks. Byl však informován, že chorvátská strana s tímto řešením z nepochopitelných důvodů nesouhlasí, i když šel tak daleko, že po uskutečnění tohoto obchodu se zřekne prostředků SNB ve fondu CH a dá je k dispozici Chorvátské národní bance. Karvaš apeloval na Lorkoviće, aby doporučil a prosadil toto řešení na příslušných chorvátských místech. Z tohoto důvodu obchodní atašé chorvátského vyslanectví v Bratislavě Dr. Miroslav de Festetich informoval pplk. Vesela, že kompetentní chorvátská místa dosud nedala souhlas k tomu, aby se rozdíl ceny koní hradil z fondu CH. Požadoval proto po MNO urychlenou odpověď na řadu otázek s obchodem spojených. Atašé slíbil, že jakmile MNO položené otázky zodpoví, požádá záhřebské ministerstvo hospodářství a obchodu o odpověď. Formulace otázek vracela celou záležitost vlastně na samý začátek, neboť chorvátská strana slovenské požadavky týkající se vlastních koní ještě vůbec neznala. Dosud se vše točilo kolem ceny a způsobu její úhrady. Chorvaté se proto dotazovali, kolik koní má být nakoupeno, jaké plemeno a jakého stáří, kdy budou nakoupení koně převzati a za jakých podmínek. Nevyhnuli se ani otázce otevření akreditivu. Připomněli, že chorvátský dluh vůči SNB na kontě A a B činí 9,153.000 Ks a k likvidaci dluhu bude zapotřebí nakoupit 366 koní.¹⁹ MNO seznámilo 24. 3. chorvátské vyslanectví s požadavky na nakoupené koně a tato představa odpovídala požadavkům vysloveným MNO při jednáních mezi slovenskými orgány již v lednu 1944. K otázce akreditivu, který by MNO otevřelo u některé záhřebské banky, však trvalo na postupných splátkách za množství odebraných koní až po překročení tehdejší chorvátsko-německé hranice a po jejich předání slovenskému doprovodu.²⁰

Dalo se očekávat, že o celém obchodu rozhodne cena. SNB trvala na jeho uskutečnění. MNO mělo zaplatit za každého koně o 2000 Ks více. Na rozkaz Čatloše se musel pplk. Vesel dostavit 3. 5. ke Karvašovi, který po dohodě s chorvátskou stranou žádal, aby cenový rozdíl 2000 Ks za koně šel na vrub MNO z konta *Obrana štátu*. Doplnovací správa koní MNO-VS svůj ústupek v ceně koní nakonec odůvodnila nedostatkem vojenských koní za mimořádných vojenských poměrů, kdy díky chorvátským koním nebude nucena povolávat větší množství slovenských evidenčních koní z civilního hospodářského sektoru.²¹ Chorvátské Ministerstvo hospodářství a obchodu proto 15. 5. rozhodlo, že dodá na Slovensko 366 koní po 22 000 Ks, aby snížilo chorvátský dluh vůči SNB, který byl vyčíslen na 9,456.342 Ks. Na toto zvýšení ceny ze strany slovenského MNO přistoupili jak Čatloš, tak Karvaš. MNO mělo zaplatit 8,052.000 Ks a z fondu CH u SNB měly jít 1,404.342 Ks. Příslušná kupní smlouva měla být podepsána v Záhřebu.²²

Zmocněncem slovenské strany k uskutečnění dodávky chorvátských koní pro slovenskou armádu se z rozkazu náčelníka štábu MNO-VS pplk. gšt. Ladislava Šišovského stal 25. 5. pplk. jez. Ján Malár, který měl urychleně v dohodě s Dr. Miroslavem de Festetich vyřešit otázky pasové, vízové a valutové, stanovit přesné datum příchodu slovenské přijímací komise do Záhřebu, zajistit ubytování, přivítání apod.²³ Malár byl zplnomocněn, aby v Záhřebu uzavřel

¹⁹VHA Trnava, f. Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO-VS 460977 dôv.II/5.1944.

²⁰Tamtéž.

²¹VHA Trnava, f. Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO-VS 462360 dôv.II/5.1944.

²²Tamtéž. – Finanční prostředky na nákup koní z vojenských zdrojů zajišťovala Hospodářská správa MNO (hospodář npor. hosp. Leoš Bílek). Bylo vyčleněno 8,232.000 Ks, z nichž přímo na nákup připadlo 8,052.000 Ks, které byly složeny u Slovenské hypoteční a komunální banky k zajištění akreditivu a zbylých 180 000 Ks bylo určeno k úhradě nákladů spojených s nákupem (cestovné osob, doprava apod.).

²³VHA Trnava, f. Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO-VS 466417 dôv.II/5.1944. – Komise s sebou měla přivést remontní listy (pro koně bylo určeno roční písmeno E a remontní čísla od 401 do 766), železa na pálení apod. VHA Trnava, f. Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO-VS 466500 dôv.II/5.1944.

příslušnou kupní smlouvu. Po jejím podepsání se předpokládalo, že bude telegrafovat do Bratislavy, odkud ihned odcestují shromáždění členové přijímací komise s doprovody a vagony (1 vagon pro 8 koní) na místo určení. Malárovou povinností bylo rovněž zajistit chorvatské ozbrojené doprovody z místa nakládky koní až na tehdejší chorvatsko-německou hranici.

Náčelník štábu Velitelství pozemního vojska pplk. gšt. Ján Golian určil do nákupní komise pplk. jezd. Ján Malára jako předsedu, dále jako člena por. vet. v zál. Júliusa Mikulíka s tím, že Pěší pluk 1 určí do komise jednoho podkováře, Jezdecký přezvědný oddíl 1 dalšího podkováře a Středisko pro výcvik remont jednoho šikovného, inteligentního písaře s dobrým vojenským vystupováním.²⁴ Golian zároveň požádal MNO o určení dalšího člena komise, a to pplk. děl. Jozefa Zadžoru z Dělostřeleckého protiletadlového pluku, nakolik nemělo Velitelství pozemního vojska v zázemí k dispozici staršího zkušeného důstojníka hipických zbraní. Protože však Velitelství vzdušných zbraní Zadžoru neuvolnilo, určilo Velitelství pozemního vojska nakonec jako dalšího člena komise npor. jezd. Jozefa Mandelíka z Jezdeckého přezvědného oddílu 1. MNO rozhodlo o členech nákupní komise 7. 6. ve složení pplk. J. Malár (Středisko pro výcvik remont) jako předseda, přidělený důstojník npor. J. Mandelík (Jezdecký přezvědný oddíl 1), přidělený vojenský veterinář por. J. Mikulík (Středisko pro výcvik remont). Jako písař byl určen voj. Ondrej Rechterík (Středisko pro výcvik remont). Vojenské doprovody vždy v počtu 1 poddůstojník a 20 mužů měli dodat Dělostřelecký pluk 1 (náhradní oddíl), Dělostřelecký pluk 2 (náhradní oddíl), Jezdecký přezvědný oddíl 1 (náhradní eskadrona), Jezdecký přezvědný oddíl 2 (náhradní eskadrona) a Středisko pro výcvik remont.²⁵ Velitel náhradní eskadrony Jezdeckého přezvědného oddílu 1 mjr. jezd. Zoltán Marcinka však nahlásil, že jmenovaný člen komise npor. Mandelík se nachází jako velitel školy pro výcvik aspirantů jezdeckta na polní střelnici v Kamenici nad Cirochou, takže místo něho odjede do Chorvatska por. jezd. Martin Královič. Ten však v dané chvíli nedisponoval fotografiemi pro cestovní povolení a Marcinka místo něho odeslal 12. 6. por. jezd. v zál. Ludevíta Krištofiče. Skutečností zůstává, že 1. důstojník gšt. Velitelství pozemního vojska mjr. gšt. Július Nosko nakonec odsouhlasil 17. 6. odeslat s nákupní komisí do Chorvatska por. Královiče místo npor. Mandelíka.²⁶

Doprovod transportovaných koní měl vždy pozůstat z 1 velitele a 30 mužů pro 80 koní, tj. 10 vagonů po 8 koních a na každý vagon 2 muži doprovodu, aby jeden muž měl na starosti maximálně 4 koně. Každý z doprovázejících vojáků měl mít s sebou 4 stájové ohlávky se stájovými řetízky, 4 obědnice, 1 plátěné (nebo plechové) vědro, 1 pytel na oves a 1 soupravu čistících potřeb. Jezdecký přezvědný oddíl 1 měl zajistit a připravit dávku krmiva a steliva pro 366 lehkých koní (tj. J nebo D, nebo V koní), na 6 dní transportu z Chorvatska do Záchytného střediska v Žilině nebo do Střediska pro výcvik remont v Liptovském Svatém Mikuláši. Pro transport se měly použít Z (kůň) vagony nebo Z vagony.²⁷ Koně byli pojištěni 4 % u Dunaj filiálky v Bratislavě.²⁸ Povinnost dodat potřebný počet vagonů převzalo MNO. Problém byl v tom, že žádný vagon ze Slovenska do Chorvatska by neodjel, pokud by příslušná doplňovací správa koní neuhradila 40 až 50 tisíc Ks. Bylo však zároveň jasné, že Němci neumožní odchod prázdné soupravy, nebo soupravy pouze se slámou a senem. Z toho vyplývalo, že krmivo a stelivo bude nutné nakoupit přímo v Chorvatsku. Mjr. Hanus z MNO-Vojenské dopravní velitelství 13. 6. informoval, že Němci kategoricky zamítli přesun prázdných vagonů do Chorvatska a doprava krmiva a steliva by trvala nejméně 14 dní, což by nákup koní značně prodražilo. Po dohodě s obchodním atašé chorvatského vyslanectví Dr. Miroslavem

²⁴VHA Trnava, f. MNO důverné, k. 466, MNO-VS 466474 dōv.II/5.1944 (VPV 7669 Dōv./1.oddel. 1944).

²⁵VHA Trnava, f. MNO důverné, k. 466, MNO-VS 466499 dōv.II/5.1944.

²⁶VHA Trnava, f. MNO důverné, k. 466, MNO-VS 467260 dōv.II/5.1944 (VPV 8458 Dōv.1.oddel. 1944).

²⁷VHA Trnava, f. MNO důverné, k. 466, MNO-VS 466522 dōv. II/5.1944, dále f. Velitelstvo 4. oblasti Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO-VS 466547 dōv. II/5.1944, MNO-VS 466587 dōv.II/5.1944.

²⁸VHA Trnava, f. MNO důverné, k. 466, MNO-VS 466555 dōv.II/5.1944.

de Festetich bylo 16. 6. přijato rozhodnutí nákup krmiva a steliva uskutečnit v místě nákupu koní, a to na úkor počtu nakoupených koní, potřebné vagony pro transport nakoupených koní vyžádat nákupní komisí od německého dopravního velitelství v Záhřebu, přičemž výlohy by šly na vrub MNO-VS. Vojenské doprovody koní měly být na místo určení odeslány dovolenkovými vlaky.²⁹

Předseda nákupní komise pplk. Malár přicestoval do Záhřebu nejpozději 10. 6. Podle uzavřené Dohody o vývozu 366 koní z Chorvatska na Slovensko mělo být nakoupeno 100 jezdeckých koní, 100 těžkých tažných koní a 166 lehkých tažných koní ve stáří mezi 4 a 9 roky, 150 cm vysokých, kdy bylo povoleno z Chorvatska vyvézt nanejvýš 25 % kobyly. Bylo možné rovněž převzít 1 až 2 % chladnokrevných hřebců (starších 3 let). Zákaz vývozu se týkal chovných plemenů-hřebců, shřebných kobyly, stejně jako kobyly s hříbětem. Pouze za nepředvídatelných okolností šlo doplnit počet jednoho druhu koní jiným druhem koní. Do ceny koní byly zahrnuty výlohy spojené s prodejem (včetně nákladů chorvatské komise pro prodej), nakládáním, celní výlohy, dopravní výlohy po chorvatsko-německou hranici v Dobové. Nákup koní se měl uskutečnit v termínu od 12. do 30. 6. 1944. Na telegrafickou žádost Malára ze Záhřebu mělo k prvnímu nákupu 100 koní dojít až 16. 6., takže zbylí členové slovenské nákupní komise měli odcestovat pod velením por. Královiče z Bratislavy společně, doprovod pro koně měl zajistit Jezdecký přezvědný oddíl 1.³⁰ Odchod komise a doprovodu se však opožďoval. Malár 18. 6. zoufale telegrafoval, že na odvoz čeká 200 koní, vagony obdrží a krmivo koupí, ale kde je komise a obsluha? Bylo jasné, že komise dovolenkovým vlakem odcestuje nejdříve 20. 6. s vojenským doprovodem 2 + 40 mužů od Jezdeckého přezvědného oddílu 1 a Střediska pro výcvik remont. Nakonec komise a první doprovod odcestovaly 21. 6. po hrozbě Malára požadujícího své odvolání, nakolik se cítil zdiskreditovaný, když chorvatští činitelé rozhořčeně požadovali převzetí 200 koní, jimž povolení ke krátkodobému ustájení již prošlo a jejich další ošetřování představovalo cenu jednoho koně denně. Chorvaté vyhrožovali, že v případě další prodlevy odprodají koně jinému zájemci.³¹ Druhý vojenský doprovod od Střediska pro výcvik remont odcestoval do Záhřebu pod velením rtk. z pov. Pavla Nemergúta 24. 6.³² a další doprovod od Dělostřeleckého pluku 1 pod velením čtk. z pov. Ladislava Nemečkaye 4. 7.³³

Malár převzal v Záhřebu 23. 6. prvních 200 koní (koně se přebírali v záhřebských jatkách), ještě též večer je odeslal s doprovodem 21 muže v 25 vagoněch podle mezinárodního jízdního řádu, neboť dopravní velitelství nevystavilo tzv. wehrmachtschein. Transport dorazil pod velením čtk. Jána Oravce 27. 6. do Záchytného střediska v Žilíně, kde se zjistilo, že koně nebyli dva dny krmeni a měli drobná poranění.³⁴ Malár převzal 1. 7. a odeslal s doprovodem 16 mužů v 15 vagoněch dalších 120 koní a zbytek, tj. 46 koní, zamýšlel převzít do týdne.³⁵ Původně plánované doprovody od Dělostřeleckého pluku 2 a Jezdeckého přezvědného oddílu 2 byly již směřovány do Záchytného střediska v Žilíně, kde se měli vojáci shromáždit a převzít ošetřování došlých koní.³⁶ Transport 120 koní dorazil do Bratislavy 6. 7., o den později se objevil v Žilíně. Zdravotní stav těchto koní byl dobrý (nebyli však několik dnů krmeni), a proto 8 z nich

²⁹VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 466557 d.č. II/5.1944.

³⁰VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 466587 d.č. II/5.1944.

³¹VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 467217 d.č. II/5.1944.

³²VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO 471112 I/1.odd.1944.

³³VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO 471586 I/1.odd.1944.

³⁴VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 467348 d.č. II/5.1944.

³⁵Potiže v organizaci převozu koní a v komunikaci mezi Malárem v Záhřebu a vojenskými úřady v Bratislavě, resp. Trenčianských Teplicích měly svou dohru u Čatloše. Plk. rem. Emil Prát z Doplňovací správy koní MNO-VS musel vzniklé těžkosti vysvětlit náčelníkovi štábu MNO-HVV plk. gšt. Viliamu Talskému a šéf VS plk. pčch. Pavol Kuna za přítomnosti náčelníka štábu ministra plk. gšt. Jána Krnáče zase Čatlošovi. Srov. VHA Trnava, f. MNO obyčejné, nespracované, 56 4/3, MNO 610356 I/1.1944.

³⁶VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 466567 d.č. II/5.1944, 467616 d.č. II/5.1944.

bylo odvezeno do Střediska pro výcvik remont do Liptovského Svätého Mikuláše. Poslední transport se 44 koňmi v 5 vagonech odešel ze Záhřebu 8. 7. a dorazil do Žiliny 12. 7., což bylo o dva koně méně, než se plánovalo. Malár hlásil návrat ze Záhřebu 11. 7. Na nákup koní obdržel obnos 9,456.342 Ks, aby obstaral 366 koní po 25 837 Ks za kus.³⁷ MNO-VS uhradilo celkovou částku 8,052.000 Ks (22.000 Ks za kus) na konto *Obrana státu* (složenou u Slovenské hypoteční a komunální banky) a SNB uhradila celkovou částku 1,404.342 Ks (3837 Ks za kus) z fondu *CH*. Malár vyrovnal převodní poplatky pro otevření akreditivu v Záhřebu tím, že snížil počet nakoupených koní na 364. Obstaral rovněž krmivo.³⁸ Jeho úhradu ve výši 1,620.950 chorvatských kun zajistil slovenský státní příslušník Vinko Feranec, žijící v Záhřebu, který požadoval náhradu vyplacené částky v Ks složených na Slovensku. Touto transakcí se podařilo udržet kvótu remontovaných koní, neboť nákup krmiva (10 730 kg sena a 6295 kg slámy) by jinak šel na úkor 37 koní.³⁹ Ministerstvo financí povolilo 24. 7. bezcelní a bezdávkový dovoz.⁴⁰

Chorvatské koně se v Záchytném středisku v Žilině podrobili kontumaci. Jako zvěrolékařský dozor po dobu kontumace byl do Žiliny přidělen por. pom. vet. Jozef Malý od Pešího pluku 4.⁴¹ Koně nebyli v Chorvatsku pálené na krku podle předpisu, ale pro nedostatek času pouze na kopytech. Oční zkoušku u koní z prvního transportu s negativním výsledkem provedl přednosta veterinární správy Velitelství divizní oblasti 1 stot. vet. v zál. D. Riecky. Zároveň konstatoval u některých z nich zápalý žláz a kloubů a odřeniny.⁴² Velitel střediska stot. pěch. Karol Repašský ihned 3. 7. hlásil remontní správě Velitelství divizní oblasti 1, že disponuje pouze 40 ošetřovatelů na 200 koní, přičemž koně jsou zanedbané a značně špinavé. Slíbených 60 mužů ještě nedorazilo. Na nedostatečný počet ošetřovatelů si stěžoval i přednosta veterinární správy Velitelství pozemního vojska pplk. vet. MVDr. Mikuláš Ferjenčík. Po příchodu mužstva Jezdeckého přezvědného oddílu 2 do Žiliny se situace výrazně zlepšila, neboť na každé tři koně připadl jeden ošetřovatel. Zástupce velitele Záchytného střediska v Žilině npor. pěch. Jozef Micek mohl proto hlásit, že středisko disponuje k 10. 7. jako ošetřovatelským personálem celkem 3 poddůstojníky a 74 muži, z toho od Jezdeckého přezvědného oddílu 1 a 2 a Dělostřeleckého pluku 2 vždy po 1 poddůstojníkovi a 20 mužích a od Střediska pro výcvik remont 14 muži.⁴³ Čatloš osobně nařídil 12. 7., aby chorvatské koně byli zařazené podle druhů k náhradním jednotkám s určením pro jednotky 1. a 2. divize a k výcvikovému oddílu Dělostřeleckého pluku 1 v Brezně nad Hronem (Velitelství pozemního vojska žádalo pro tento oddíl 25 Jc koní a 15 D koní). Šéf Vojenské správy plk. pěch. Pavol Kuna proto nařídil provést ve dnech 13. – 14. 7. 1944 v Záchytném středisku v Žilině komisionální třídění a rozdělení koní.⁴⁴ Poslední transport koní však dorazil z Chorvatska až 12. 7., a tudíž třídění bylo odloženo o několik dní, takže náčelník štábu MNO-VS pplk. gšt. Ladislav Šišovský nařídil provést třídění koní ve dnech 18. – 20. 7. 1944.⁴⁵ Komisi tvořili plk. rem. Emil Prát, pplk. vet.

³⁷VHA Trnava, f. Velitelstvo 4. oblastí Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO 1845/hosp.1944.

³⁸Seno a slámu dodala chorvatská Státní ústředna pro obchod s dobytčím a dobytčími produkty. Např. pro první transport koní (25 vagonů) bylo připraveno 75 balíků sena a 50 balíků slámy, pro druhý transport (15 vagonů) 45 balíků sena a 45 balíků slámy.

³⁹VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 468359 dōv.II/5.1944.

⁴⁰VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 468529 dōv.II/5.1944 (MF 16290-IV/13-1944). – Koně dorazili na Slovensko, aniž by byli na hranici celně odbavené a veterinárně vyšetřené. Celní úřad v Bratislavě je od-disponoval do Žiliny. Celnímu úřadu v Žilině nebylo předloženo povolení k dovozu, neboť tamní záchytné středisko neobdrželo od MNO jakékoliv instrukce kromě jediné, že má za všech okolností koně převzít. Srov. VHA Trnava, f. MNO obyčejné, nespracované, 56 4/3-3, MNO 615960 II/5.1944, dále f. Velitelstvo 4. oblastí Bratislava, k. 72, inv. č. 295, MNO-VS 467670 dōv.II/5.1944.

⁴¹VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 471301 dōv.II/5.1944 (VPV 8272 Dōv.6.odd. 1944).

⁴²VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 467590 dōv.II/5.1944 (ZS Žilina 967/Dōv.1944).

⁴³VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 467660 dōv.II/5.1944 (Telegram ZS Žilina, 11. 7. 1944).

⁴⁴VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 467514 dōv.II/5.1944.

⁴⁵VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 466619 dōv.II/5.1944.

MVDr. Mikuláš Ferjenčík, pplk. jezd. Ján Malár, por. vet. v zál. Július Mikulík za predsednictví přednosta pplk. rem. Mirko Vesela. Třídění proběhlo ve dvou dnech – 18. a 19. 7. Kontumovační doba koní skončila 15. 8. Přednosta doplňovací správy koní MNO-VS plk. Prát proto 23. 8. nařídil, aby koně nakoupené v Chorvatsku a kontumované v Žilině byli odesláni k příslušným kmenovým jednotkám.⁴⁶

Nákup koní v Chorvatsku pro slovenskou armádu měl všechny znaky mimořádného obchodu. Byl uskutečněn mimo rámec vlastní slovensko-chorvatské obchodní dohody a měl sloužit k jednorázové likvidaci chorvatského clearingového dluhu. Rozhodující slovo zde měla SNB, a to po dohodě Karvaš-Čatloš. Úkolem vojáků bylo pouze se o koně postarat. Úsilí SNB získat pro Slovensko materiální hodnoty v mimořádných poměrech válečného roku 1944 od státu, jehož politicko-vojenská labilita a katastrofální hospodářská situace nevěštily nic dobrého, bylo pochopitelné. Otázkou zůstává, zda koně za tak mimořádných okolností v Chorvatsku nakoupení, se dostali do rukou těch, jimž byli přiděleni. Nákup se totiž uskutečnil v měsících předcházejících Slovenskému národnímu povstání. Většina koní byla ještě v druhé polovině srpna 1944 soustředěna v Žilině a není zcela jednoznačně dokladováno, zda se je podařilo před povstáním odeslat ke kmenovým jednotkám slovenské armády, což v mnoha případech vlastně znamenalo k jednotkám povstalecké armády. Žilina padla do rukou německých okupačních jednotek 30. 8. 1944.⁴⁷

---

⁴⁶VHA Trnava, f. MNO důvěrné, k. 466, MNO-VS 468731 dôv.II/5.1944.

⁴⁷HALAJ, D.: Příprava a první dny Povstania v Žiline. In: Vojenská história, roč. 3, 1999, č. 1, s. 90. – Zároveň není dokladováno, že by do rukou Němců padla v Žilině kořist v podobě vojenských koní. K zamyšlení však nutí chování Ministerstva dopravy a veřejných prací (rezort železniční), které počátkem roku 1945 žádalo po Haššikově MNO zaplacení neuhrazeného dovozného ve výši 196 738,90 Ks za vagony koní v Žilině, které podle jeho mínění byly určeny pro Němce. Tato otázka zůstává nevyjasněná.